

УДК 332.2.021.8:332.025.28

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ЯК УМОВА РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Т.Ф. Сидорченко, к.е.н., доцент

В.А. Фоменко, к.е.н

О.О. Криницька

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса, Україна

Сучасна ситуація у сфері земельних відносин залишається складною і вимагає невідкладного поліпшення. Наразі відсутня виважена послідовна державна політика щодо комплексного розвитку земельного законодавства, формування і розвитку комплексних ринкових земельних відносин, особливо сільськогосподарського призначення.

Найбільш уразливими проблемами залишаються незавершеність економічних та правових відносин власності; неефективність державного управління земельними ресурсами та землекористуванням, відсутність інтегрованого підходу й підвищення його координованості та ефективності; відсутність заходів щодо перспективного планування сталого розвитку територій та проведення комплексного державного землеустрою, оптимальних моделей сільськогосподарського землекористування, відсутність необхідних заходів щодо раціонального та ефективного використання й охорони земель; недосконалість земельного законодавства та інфраструктури ринку земель, особливо сільськогосподарського призначення; відсутність системи функціонування ринкових земельних відносин, неузгодженість земельного та містобудівного законодавства тощо [1; 2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій

З огляду на економічні процеси, які характеризуються стрімким переходом до ринкових механізмів господарювання в Україні, в науковій полеміці гостро порушуються специфічні питання щодо формування сучасних земельних відносин, від яких суттєво залежать характер розвитку та ефективність функціонування економіки і соціальної сфери. Земельні відносини в процесі використання земель повинні орієнтуватися на підвищення ефективності виробництва й продуктивності праці та екологічне оздоровлення земельних ресурсів як складової соціально-економічного капіталу, що є домінуючим у формуванні багатства країни. При цьому земельні відносини в Україні регулюються Конституцією України, Земельним Кодексом України, Цивільним кодексом України, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами, зокрема Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 18.01.2008 р. № 121/2008 «Про стан виконання

Сидорченко Т.Ф., Фоменко В.А., Криницька О.О. Земельна реформа як умова розбудови національної економіки

Проаналізовано тенденції розвитку ринку земель в Україні, сформульовано основні шляхи земельної реформи в контексті розбудови національної економіки.

Ключові слова: земельні відносини, земельна реформа, національна економіка, землекористування

Сидорченко Т.Ф., Фоменко В.А., Криницька О.О. Земельная реформа как условие развития национальной экономики

Проанализировано тенденции развития рынка земель в Украине, сформулированы основные пути земельной реформы в контексте развития национальной экономики.

Ключевые слова: земельные отношения, земельная реформа, национальная экономика, землепользование

Sidorchenko T.F., Fomenko V.A., Krinitska O.O. Land reform as a condition for the development of the national economy.

The tendencies of land market in Ukraine and the basic ways of the land reform in the context of the development of the national economy formulated.

Keywords: land relations, land reform, national economy, land use

Указу Президента України» від 21.11.2005 р. № 1643, «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 29.06.2005 р., «Про стан додержання вимог законодавства та заходи щодо підвищення ефективності державної політики у сфері регулювання земельних відносин, використання та охорони земель», Концепцією Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року тощо [3; 4].

Проте, аналізуючи ці документи, можна констатувати деякі розбіжності щодо понятійного апарату. Так, в статтях 13,14 Конституції, яка є основним законом держави та займає центральне місце серед джерел земельного права [5] та статті 1 Земельного кодексу України [6], який регулює головні питання щодо власності та використання земель, термін – «земля» визначається як природний ресурс, основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави. Деяке інше трактування наведено в статті 181 Цивільного кодексу України [7], де земля віднесена до нерухомого майна (нерухомості).

Таким чином, такий дуалізм призводить до ігнорування природних властивостей землі, що, безумовно, негативно впливає на формування земельного ринку як основи економічного зростання держави. До того ж чітко не прописані в законодавстві принципи екологізації для різних типів землекористування є значною перешкодою для розбудови земельно-майнових відносин.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Можна констатувати деякі розбіжності щодо понятійного апарату. Так, в статтях 13, 14 Конституції, яка є основним законом держави та займає центральне місце серед джерел земельного права [5] та статті 1 Земельного кодексу України [6], який регулює головні питання щодо власності як використання земель, термін – «земля» визначається як природний ресурс, основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави. Деяке інше трактування наведено в статті 181 Цивільного кодексу України [7], де земля віднесена до нерухомого майна (нерухомості).

Таким чином, такий дуалізм призводить до ігнорування природних властивостей землі, що, безумовно, негативно впливає на формування земельного ринку як основи економічного зростання держави. До того ж чітко не прописані в законодавстві принципи екологізації для різних типів землекористування є значною перешкодою для розбудови земельно-майнових відносин.

За оцінками компетентних фахівців, земельна реформа розпочалася і до цього часу проводиться без законодавчого нівелювання основних її положень; без фахового науково-обґрунтованого визначення етапів і термінів їх проведення; без еколого-економічного і соціального обґрунтування реалізації кожного етапу; без встановлення дер-

жавного і громадського контролю за станом якості та відповідальності суб'єктів проведення земельної реформи за негативні наслідки та нанесені збитки державі, суспільству, народу України.

Метою статті є визначення основних напрямів земельної реформи в контексті розбудови національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Можна констатувати, що ситуація щодо володіння, користування і розпорядження землею залишається складною і потребує корінної трансформації. Найгострішими проблемами є незавершеність економічних та правових відносин власності; неврегульованість земельного законодавства та інфраструктури ринку земель, особливо сільськогосподарського призначення; недосконалість державного управління земельними ресурсами, недосконалість механізму економічного стимулювання використання і охорони земель [3, 4].

Досі відсутній перспективний прогноз розвитку земельних відносин, чітко не визначена оптимальна модель сільськогосподарського землекористування. Не завершено введення у повному обсязі в економічний обіг земельних ділянок та прав на них, низькою залишається ефективність використання земель у сільському господарстві, причиною чого виступає недосконалість системи регулювання земельних відносин тощо [8].

Таким чином, в нових соціально-економічних умовах виникає необхідність подальшого розвитку ефективних форм управління земельними відносинами та раціонального землекористування, виправлення допущених помилок та розв'язання існуючих проблем на основі врахування досвіду управління земельними ресурсами через функції землі як природного ресурсу – основного національного багатства і капіталу та оцінки їх взаємовідносин з фінансовим капіталом, що є важливою складовою ринково орієнтованої економіки країни.

Подальший розвиток земельних відносин має стати визначальним, а для цього першочерговими завданнями подальшого проведення земельної реформи повинні стати, на думку фахівців, насамперед ті, що забезпечать найбільш ефективне використання земельних ресурсів, створення оптимальних умов для збільшення соціально-інвестиційного виробничого потенціалу землі та кредитування її під заставу, розвитку ринку землі [1].

Реформування відносин власності на землю в Україні зумовило різке збільшення кількості власників землі та землекористувачів. При цьому складна ситуація, що склалася у сфері земельних відносин, спричинена насамперед відсутністю:

- зваженої державної земельної політики та механізму її реалізації;
- послідовної державної політики щодо комплексного розвитку земельного законодавства, фінансування здійснення землеустрою і ведення земельного кадастру, формування інвестиційно-привабливого землекористування;

- комплексного підходу та неврахуванням історичних факторів у реформуванні системи державного земельного кадастру та створенні державної системи реєстрації речових прав на нерухоме майно і їх обмежень;
- виваженої державної політики формування і розвитку ринку земель сільськогосподарсько-го призначення;
- належного фінансування фундаментальної та прикладної землевпорядної науки;
- недооцінкою складності, масштабів і специфіки зміни земельних відносин у ході проведення економічних реформ;

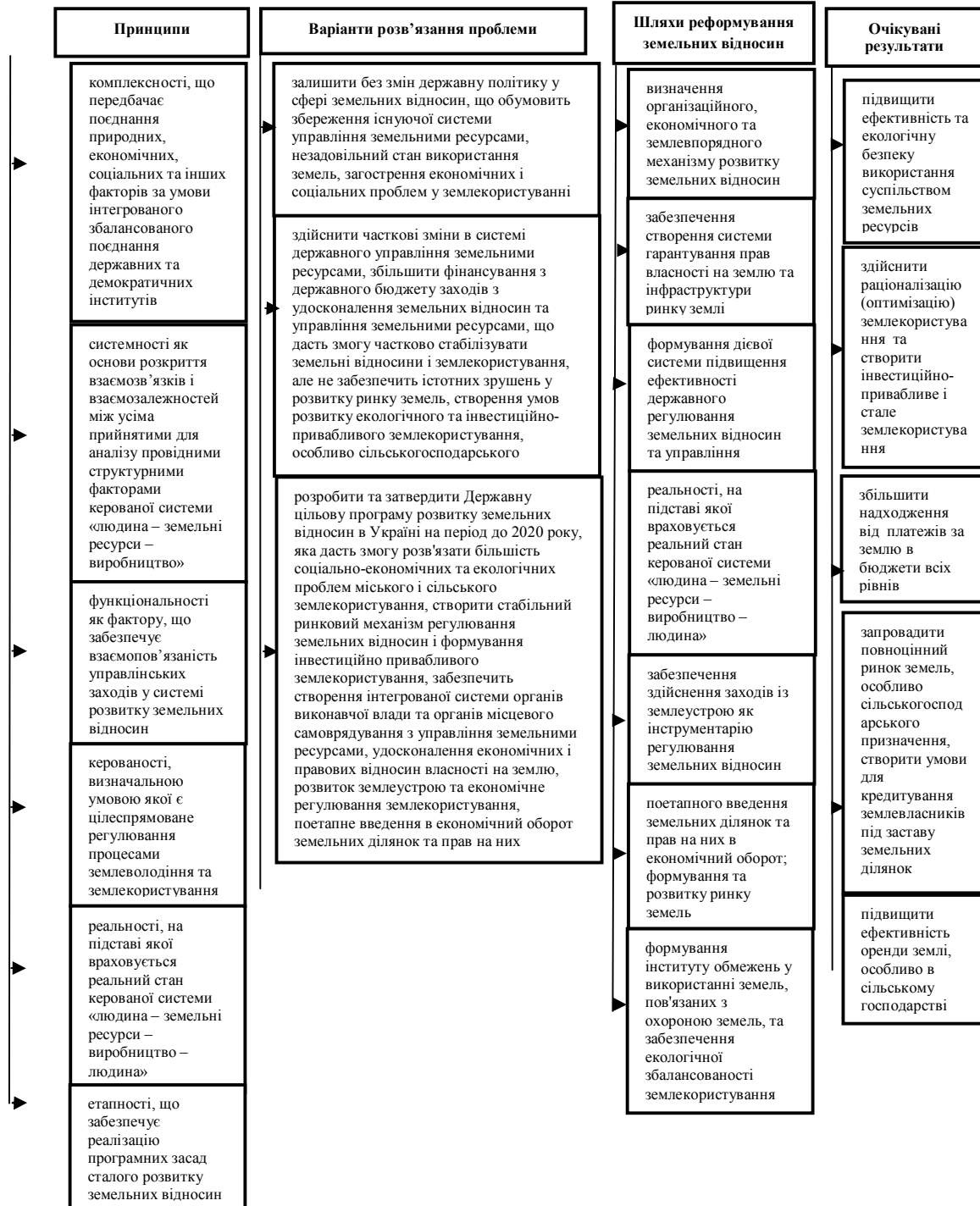

Рис. 1. Сценарій реформування земельних відносин в ринкових умовах складено автором на основі [9]

- невдалим (особливо в аграрній сфері) запозиченням правових інститутів і механізмів, які використовуються у країнах із розвинутою ринковою економікою;
- подрібненням земельних масивів і створенням великої кількості невеликих за площею і малоефективних господарств у сільському господарстві;
- безсистемністю у розв'язанні проблем, що виникають під час проведення земельної реформи в Україні поряд із реформуванням відносин власності на майно, запровадженням нових організаційно-правових форм господарювання;
- дублюванням функцій Держкомзему іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [3].

політики, спрямованих на удосконалення земельних відносин та створення сприятливих умов для сталого розвитку землекористування міських і сільських територій, розвитку високоефективного конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва, збереження природних цінностей агроландшафтів. Це обумовлює відповідний сценарій розбудови земельних відносин [8] (рис. 1.)

На сьогоднішній день залишається не ухваленим закон про ринок земель. Проте, саме він має чітко становлювати особливості обігу земель

сільськогосподарського призначення. Так, наприклад, обіг земель сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва може здійснюватися лише за умов дотримання таких вимог як:

- використання земельних ділянок за їх цільовим призначенням;
- дотримання вимог закону щодо переважного права суб'єктів ринку землі на придбання земель сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва;
- створення умов для раціонального та ефективного використання земель сільськогосподарського призначення.

Також документ має декларувати, хто має переважне право на придбання земельної ділянки сільськогосподарського призначення, якою має бути площа цих ділянок, як встановлюється ціна продажу, які існують обмеження тощо. Це потребує створення відповідної інфраструктури ринку земель, включаючи земельні аукціони, іпотечні установи, ріелторські фірми, мережі земельних іпотечних банків тощо.

Це, в свою чергу, визначає комплекс основних завдань розвитку земельних відносин (табл. 1.):

Таблиця 1. Завдання розвитку земельних відносин

Завдання	Заходи
зміцнення системи гарантій прав власності на землю, що передбачає:	завершення оформлення державних актів на право власності на землю громадян-власників, сертифікатів на право на земельну частку (пай) та гарантування їх права володіння, користування й розпорядження відповідно до закону;
	посилення державного нагляду та контролю за захистом інтересів власників земель та землекористувачів з метою недопущення порушення права власності на землю [10];
	розмежування земель державної і комунальної власності з відповідним оформленням права користування земельними ділянками державної та комунальної власності суб'єктами діяльності і внесенням даних до державного земельного кадастру;
	спрощення процедур оформлення документів на право власності на землю та земельпорядної документації при оформленні цих прав,;
	інформування власників земель, у тому числі земельних часток (паїв), щодо прав власників земельних ділянок та розвитку ринкових земельних відносин в Україні;
	посилення відповідальності за дотримання умов договорів оренди та їх державну реєстрацію;
	розвиток правових норм і розроблення нормативних положень щодо спільної власності на землю та її використання;
	встановлення суб'єктів права на землю та режиму господарської діяльності на земельних ділянках прибережних захисних смуг, лісозахисних смуг, берегових смуг водних шляхів, охоронних і захисних зон, зон з особливими умовами землекористування;
	запровадження уніфікованої системи реєстрації державних актів на землю та нерухоме майно та її ведення на різних ієрархічних рівнях;
формування стабільних й ефективних ринків землі, що здійснюється шляхом:	створення відповідної інфраструктури ринку земель, включаючи земельні аукціони, іпотечні установи, ріелторські фірми, мережі земельних іпотечних банків тощо;

	розроблення і реалізації комплексу заходів з метою створення умов для функціонування ринку землі (зокрема, завершення видачі державних актів на право власності на землю, виділення меж земельних ділянок у натурі (на місцевості), забезпечення ведення державного земельного кадастру (проведення грошової оцінки земель, упровадження механізму регулювання ринку землі) та зняття після здійснення зазначених заходів мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення [11]; надання прозорої і доступної інформації про земельні трансакції, в тому числі шляхом створення повноцінної системи моніторингу ринку землі, що включатиме: інформацію про об'єкти нерухомості, земельні аукціони, оренду земельних ділянок й орендну плату, ціни купівлі-продажу; перегляду системи трансакційних витрат у сфері земельних відносин, спрощення процедури оформлення земельних трансакцій, включаючи перегляд послуг нотаріусів, витрат на проведення землепорядних робіт, плату і терміни щодо одержання правовстановлюючих документів, здійснення реєстрації трансакцій із об'єктами нерухомості тощо [12];
розвиток повноцінної системи реєстрації прав власності на землю та нерухоме майно, ведення автоматизованої системи державного земельного кадастру, що передбачає:	завершення формування системи державного земельного кадастру і забезпечення автоматизованого його ведення; створення на базі даних державного земельного кадастру інформаційних систем управління земельними ресурсами і землекористуванням, а також регулювання обороту земель та формування їх державного реєстру [13]; удосконалення механізмів ведення державного земельного кадастру; запровадження єдиного організаційно-правового механізму посвідчення прав на земельні ділянки та оформлення правовстановлюючих документів на право власності на землю за принципом «єдиного вікна»; удосконалення державного обліку земель щодо забезпечення достовірності, актуальності, повноцінності й об'єктивності інформації про земельні ділянки та об'єкти нерухомого майна, які розташовані на них; приведення форм державної звітності із земельних ресурсів у відповідність до європейських стандартів; гармонізація документації із землеустрою та містобудівної документації;
запровадження інтегрованого підходу до управління земельними ресурсами, підвищення його координованості та ефективності за рахунок:	формування ринкової системи управління в галузі земельних відносин, наближеної до стандартів Європейського союзу; удосконалення нормативно-правової бази розвитку земельних відносин та управління землекористуванням [12]; спрямування діяльності органів виконавчої влади на проведення стратегічного аналізу, прогнозування та моніторингу розвитку земельних відносин; посилення державного контролю за використанням земель, землепорядкуванням, оцінкою і моніторингом земель як єдиної системи взаємозалежних елементів для прийняття управлінських рішень [13]; розвитку системи саморегулюючих професійних і міжпрофесійних об'єднань у сфері земельних відносин та землекористуванні; удосконалення планування територій на місцевому рівні, зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище; спрямування діяльності місцевих рад на оновлення містобудівної документації;
удосконалення законодавчої, нормативно-правової та інституційної бази й інструментів подальшого регулювання земельних відносин та створення сприятливих умов для планового і сталого розвитку всіх територій України шляхом:	формування взаємоузгоджених законодавчих та нормативно-правових актів; впорядкування системи існуючих державних інститутів, які мають відношення до питань землі та її природних ресурсів; повноцінній реалізації вимог Земельного кодексу України, законів України «Про землеустрій», «Про оцінку земель», «Про охорону земель», «Про розмежування земель державної і комунальної власності», «Про місцеве самоврядування в Україні», інших законодавчих актів [12]; заміна, враховуючи проголошену рівність різних форм господарювання незалежно від форм власності, законів України «Про колективне сільськогосподарське підприємство», «Про фермерське господарство», «Про особисте селянське господарство» та інших на один закон «Про сільське господарство в Україні» [14]; запровадження механізмів та умов вільного господарювання, господарської ініціативи і самореалізації, дешеве довгострокове кредитування та гарантій збуту виробленої продукції за стабільними цінами лише для господарств – учасників реалізації державної політики розвитку земельних відносин в Україні на 2008–2015 роки; створення необхідних умов для вільного і повного забезпечення продукцією і продуктами (екологічно чиста (органічна) високобілкова продукція рослинництва і тваринництва) потреб внутрішнього ринку на конкурентній основі; здійснення повноцінних закупівель сільськогосподарської продукції на

	відкритих торгах для потреб держави, включаючи демпферні, стратегічні запаси довготермінового зберігання; спрямовування розвитку агропромислового комплексу на максимальне виробництво і реалізацію на зовнішніх ринках продукції, виробленої з вітчизняної сировини, особливо продуктів харчування, запровадження стандартів, які відповідатимуть вимогам СОТ; вільного завезення всієї продукції, яку неможливо або невигідно виробляти в Україні через впровадження відповідних стимулюючих механізмів, у тому числі національних стандартів, які відповідають національним вимогам, тощо [12];
удосконалення порядку трансформації угідь та зміни цільового призначення землі з метою зниження рівня корупційних діянь шляхом:	впровадження системи, де трансформація угідь та зміни цільового призначення земельних ділянок можуть відбуватися лише на підставі затверджених в установленому порядку матеріалів державного землеустрою [13];
	відчуження чи приватизації земельних ділянок державної і комунальної власності для подальшого використання, що здійснюється лише відповідно до їх встановленого цільового призначення [12];
	здійснення перших трансакцій чи зміни цільового призначення із земельними частками (ділянками) сільськогосподарського призначення, переданими безкоштовно в приватну власність, що відбуватиметься лише через відповідну державну установу. Наступні трансакції, включаючи іпотеку, можуть здійснюватися через комерційні банки [15];
невідкладне проведення комплексного державного землеустрою та землевпорядкування всіх не міських територій шляхом:	запровадження системи прийняття рішень у сфері використання земель на всіх рівнях на основі прогнозування, планування землекористування та проектів комплексного землеустрою на національному, регіональних і місцевих рівнях, узгоджених з інтересами громадян, територіальних громад і держави;
	взяття курсу на створення національної геоінформаційної системи;
	визначення міських та сільських територій;
	проведення інвентаризації й сертифікації всіх земель, водних джерел і наявних природних ресурсів та завершення проведення інвентаризації земель у межах населених пунктів [12];
	створення комплексної системи державних стандартів, норм і правил у сфері землеустрою, землекористування та державного земельного кадастру [13];
	визначення завдань проведення землеустрою, в яких передбачатиметься формування землекористувань як господарських одиниць, діяльність яких ґрунтуватиметься лише на високоморальних та культурних цінностях й орієнтуватиметься на виробництво екологічно чистої (органічної) високобілкової продукції рослинництва і тваринництва та інших видів [16];
	завершення юридичного й технічного оформлення землеволодінь і землекористувань;
	переведення землекористування в сільській місцевості на модель сталого розвитку;
	удосконалення державної системи моніторингу земель;
	здійснення зонування територій України, регіонів і територіальних громад за придатністю земель та інвестиційною привабливістю землекористування;
	державне сприяння концентрації та консолідації (об'єднання) земельних угідь в ефективних аграрних землекористувачів;
	створення системи економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель;
	відродження природних агролісоландшафтів, створення умов для водозабезпечення і водорегулювання;
	здійснення комплексного розвитку приміських зон і зон зі спеціальним режимом земле- та природокористування;
приведення системи ведення інвентаризації землі у відповідність до положень Концепції реформи адміністративно-територіального устрою;	
удосконалення систем оцінки земель та платності землекористування, збільшення надходжень плати за землю до державного та місцевих бюджетів, що передбачає:	вдосконалення системи оцінки земель, у тому числі розвиток грошової оцінки земель із урахуванням ринкових факторів;
	адаптацію законодавства України щодо оподаткування землі до законодавства ЄС;
залучення громадськості до участі в процесі планування використання земельних ресурсів та підвищення рівня суспільної свідомості з охорони земель, що	формування інформаційного простору з питань використання та охорони земельних ресурсів;
	створення державної системи інформування населення про ринок земель, у тому числі шляхом розробки атласів ринкових цін на земельні ділянки;
	здійснення громадського контролю за прийняттям рішень щодо регулювання

передбачає:	земельних відносин, а також проведення постійних консультацій з громадськістю стосовно використання та охорони земель;
	активне формування у населення громадської свідомості з питань охорони земельних ресурсів;
	підвищення якості підготовки фахівців у сфері земельних відносин в інтересах сталого розвитку;
вирішення питань з планування та використання урбанізованих територій на підставі містобудівної документації, яка узгоджується із комплексним державним землеустроєм. Гармонізація земельного та містобудівного законодавства передбачає:	комплексне вирішення всіх проблемних питань з удосконалення планування та розвитку приміських територій на підставі містобудівної й землепорядної документації;
	узгодження розробки генеральних планів забудови населених пунктів із комплексним державним землеустроєм;
	визначення статусу та порядку функціонування приміських зон;
посилення охорони земель та забезпечення екологоорієнтованого використання земельних ресурсів, що здійснюватиметься шляхом:	комплексний розгляд функціонування господарської діяльності та проживання в сімейних фермерських і особистих селянських господарствах;
	нарошування обсягів землеохоронних заходів, у тому числі консервації сильнодеградованих, техногенно забруднених земель і екологічно вразливих угідь, здійснення агролісомеліоративних заходів тощо;
	наближення до європейських стандартів системи відведення земель під розміщення об'єктів промислового виробництва, будівництва, транспорту, зв'язку [12];
	забезпечення широкого впровадження новітніх екологічно збалансованих технологій ведення сільського господарства та землекористування;
	стимулювання введення ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунтів та вирощування сільськогосподарських культур з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов конкретних регіонів [13];
	надання державної підтримки власникам земель за ведення екологоорієнтованого землекористування та охорони природного навколишнього середовища;
	віднесення процедури надання права на зміну цільового призначення особливо цінних земель чи земель з високою ринковою вартістю до повноважень Кабінету Міністрів України;
розроблення та впровадження загальнодержавних програм і регіональних схем щодо використання та охорони земель, які спрямовані на: — консервацію високодеградованих та екологічно вразливих угідь; — відновлення продуктивного потенціалу земельних ресурсів, що перебувають у виробництві, на основі впровадження екологоорієнтованих заходів, практик та методів господарювання; — формування екомережі як ефективного механізму регулювання земельних відносин для збереження ландшафтного біорізноманіття [12]; — формування збалансованого співвідношення між окремими видами угідь та гарантування екологічної безпеки і рівноваги територій у регіонах; — створення умов для максимально можливого забезпечення неперервності ділянок, стан яких наближається до природного [17]; — розширення площі лісів, полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень, а також збільшення частки сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) відповідно до науково обґрунтованих показників, що розроблятимуться з урахуванням регіональних та місцевих особливостей [18].	

Важливого значення набуває розробка системи інституціонального забезпечення формування ринку земель, яка є необхідною основою для розбудови земельно-майнових відносин в цілому

Висновки

Сучасний ринок земельно-майнових благ представляє собою складноструктурований багатокритеріальний інституціональний механізм, за допомогою якого реалізуються поліморфні види економічної діяльності, пов'язані із трансформацією прав власності на землю в контексті її ринкового обороту: купівля, продаж, оренда, обмін, успадку-

вання та ін. В Україні такого роду діяльність охоплює земельні ресурси, що перебувають як у державній та комунальній власності, так і у власності юридичних і фізичних осіб. У канонах сучасного земельно-майнового ринку земельні ділянки являють собою пріоритетну форму товару, що активно конкурує з іншими товарами й послугами за частку доходів споживачів. Ринок земельно-майнових благ є, таким чином, складовою частиною державного економічного механізму національної економіки [19].

Список літератури

1. Галушкіна Т.П. Концептуальні принципи формування ринку земель в Україні як основа забезпечення сталого розвитку територій / Т.П. Галушкіна, Т.Ф. Сидорченко, О.О. Криницька // *Економіка и управление*. – 2013. – №4 – *Бібліогр.*: 83-87 с.
2. Теоретико-організаційні засади формування цілісного земельно-майнового комплексу в прибережній смузі Азово-Чорноморського регіону / Т. Сидорченко, Т. Галушкіна, В. Фоменко // *Схід*. – 2011. – № 1 (108). – *Бібліогр.*: 13 назв. – 44-48 с.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року» від 17 червня 2009 р. N 743-р : за станом на 21 листопада 2013 р. [*Електронний ресурс*] : Відомості Верховної Ради України. – Офіц. веб-портал. – 2009. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/743-2009-p>
4. Концепція розвитку земельних відносин в Україні [*Електронний ресурс*] : Землевпорядний вісник : науково-виробничий журнал / Держ.ком. України по земельних ресурсах. – Київ, 2008. – №2. – *Бібліогр.*: 63-66 с. – Режим доступу: http://library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/view_order_new1.php3?prev=0&page=0
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: за станом на 6 жовтня 2013 р. [*Електронний ресурс*] : Відомості Верховної Ради України. – Офіц. веб-портал. – 1996. – №30. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
6. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III : за станом на 5 грудня 2013 р. [*Електронний ресурс*] : Відомості Верховної Ради України. – Офіц. веб-портал. – 2002. – №3-4. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/561-12>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : за станом на 1 січня 2014 р. [*Електронний ресурс*] : Відомості Верховної Ради України. – Офіц. веб-портал. – 2003 – №40-44. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
8. Мартин А. Розвиток земельних відносин в Україні у середньостроковій перспективі: цілі та завдання [*Електронний ресурс*] / А. Мартин. — Режим доступу: http://crimeaconsul.ucoz.ru/publ/rozvitok_zemelnih_vidnosin_v_ukrajini_u_serednostrokovij_perspektivi/1-1-0-4
9. Статівка Н.В. Інституційні особливості державного регулювання розвитку земельних відносин в Україні [*Електронний ресурс*] : Збірник наукових праць «Актуальні проблеми державного управління» / Н.В. Статівка. – Х., 2010. – № 1(37). – *Бібліогр.*: с. 8. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2010-1/doc/3/09.pdf>
10. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку [*Електронний ресурс*] / Ш.І. Ібатуллін, О.В. Степенко, О.В. Сакаль [та ін.]. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – *Бібліогр.*: 52 с. – Режим доступу: http://ecos.kiev.ua/share/upload/Mehaizmu_upravlinnya_zemelnyumu_vidnosynamy.pdf
11. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків» № 14: за станом на 16 січня 2008 р. [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP_0014.html
12. Пропозиції Кам'янець-Подільського району до проекту Програми економічних реформ : за станом на 23 квітня 2010 р. [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP_0014.html
13. Мельник Л.В. Стратегічні засади раціонального землекористування [*Електронний ресурс*] / Л.В. Мельник // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Вип. 126. – Харків: ХНТУСГ. – 2012. – *Бібліогр.*: 325 с. – Режим доступу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_126/29.pdf
14. Ковалів О. Окремі обґрунтування та штрихи реальної програми дій на теренах сільської місцевості [*Електронний ресурс*] / О. Ковалів. — Режим доступу: http://www.kovaliv.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=51:2009-01-08-10-37-37&catid=50:2009-01-23-14-08-45&Itemid=60
15. У кого земля – у того влада! [*Електронний ресурс*] / Інформаційно-аналітичний портал. — Режим доступу: <http://www.land-ukraine.com/index.php?p=article&id=1963>
16. Ковалів О.І. Національна регуляторна політика на новій рентній основі [*Електронний ресурс*] – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2530/13>
17. Фостолович В.А. Економічний механізм раціонального використання та охорони земельних ресурсів [*Електронний ресурс*] / В.А. Фостолович, Л.В. Приймак // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – Т 2. – №4(70). – *Бібліогр.*: с. 6. – Режим доступу: <http://econjournal.vsa.org/files/pdfa/855.pdf>

18. Нестеров Ю.В. Практичні поради зі збереження біорізноманіття у сільськогосподарських угіддях [*Електронний ресурс*] // Ю.В. Нестеров. — Київ: Wetlands International Black Sea Programme, 2005. — Бібліогр.: 64 с. — Режим доступу: <http://www.wetlands.org/LinkClick.aspx?fileticket=iLFgksC7sWA%3d&tabid=56>
19. Сидорченко Т.Ф. Земельно-майновий комплекс як об'єкт управління / Т.Ф. Сидорченко // Економічні інновації. Українське Причорномор'я в національних і міжнародних координатах розвитку: природокористування, рекреація та туризм, соціальна сфера: зб.наук.праць. — Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2011. — Вип. 44. — Бібліогр.: с.276-283

Надано до редакційної колегії 27.12.2013

Сидорченко Тетяна Федорівна / Sidorchenko Tetyana Fedorivna

Фоменко В'ячеслав Анатолійович / Fomenko Vyacheslav Anatoliyovich

Криницька Оксана Олександрівна / Krinitska Oksana Oleksandrivna
work_tp@ukr.net

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Земельна реформа як умова розбудови національної економіки [Електронний ресурс] / Т.Ф. Сидорченко, В.А. Фоменко, О.О. Криницька // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. — 2014. — № 1 (11). — С. 125-133. — Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/files/archive/2014/n1.html>